

УДК 7.036(477-25 Львів)"19/20"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.02.498>

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ОСЕРЕДКІВ У ЛЬВОВІ ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ — ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Борис ГАВРИЛЮК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3803-2441>
доктор філософії, старший викладач закладу вищої освіти,
Національний університет «Львівська політехніка»,
кафедра графіки та мистецтва книги,
вул. Степана Бандери, 12, 79013, м. Львів, Україна,
e-mail: borisgavryljuk@gmail.com

Тетяна ШЕПЕТЬ

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-4046-5092>
докторка філософії, старша викладачка закладу вищої освіти,
Національний університет «Львівська політехніка»,
кафедра графіки та мистецтва книги,
вул. Степана Бандери, 12, 79013, м. Львів, Україна,
e-mail: tetiana.artlviv@gmail.com

Метою дослідження є комплексний аналіз процесів формування нових мистецьких осередків у Львові другої половини ХХ — початку ХХІ ст., визначення концептуальних засад їхньої діяльності та окреслення специфіки культурно-мистецького середовища міста в умовах суспільно-політичних трансформацій пострадянського періоду й інтеграції у європейський мистецький простір. Об'єктом дослідження є мистецьке життя Львова другої половини ХХ — початку ХХІ ст., зокрема процеси формування та функціонування нових мистецьких осередків, художніх угруповань і виставкових інституцій міста. Предметом дослідження є концептуальні засади та організаційні форми діяльності львівських мистецьких осередків — угруповань «Шлях», «КУМ», галерей і арт-просторів «Дзига», «Гердан», «Музей Ідей», «Львівський палац мистецтв», та їхня роль у формуванні постмодерної парадигми в українському образотворчому мистецтві кінця ХХ — початку ХХІ ст. У висновках підкреслено, що львівські митці працюють у руслі актуальних тенденцій розвитку сучасного мистецтва, а від 1991 р., завдяки розширенню міжнародних арт-контактів, взаємовпливи з європейськими країнами набули якісно нових форм.

Ключові слова: сучасне українське мистецтво, живопис, рисунок, графіка, виставкові проекти, творчість, художній експеримент і практика, синтез.

Borys GAVRYLIUK

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3803-2441>
Doctor of Philosophy, Senior Lecturer
of Higher Education Institution,
Department of Graphics and Book Art,
Lviv Polytechnic National University,
12, Stepana Bandery Str., 79013, Lviv, Ukraine,
e-mail: borisgavryljuk@gmail.com

Tetiana SHEPET

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-4046-5092>
Doctor of Philosophy, Senior Lecturer
of Higher Education Institution,
Department of Graphics and Book Art,
Lviv Polytechnic National University,
12, Stepana Bandery Str., 79013, Lviv, Ukraine,
e-mail: tetiana.artlviv@gmail.com

FORMATION OF ARTISTIC CENTERS IN LVIV AS A CULTURAL PHENOMENON OF THE SECOND HALF OF THE 20TH — EARLY 21ST CENTURY

Introduction. In the article, the processes of formation of new artistic centers in Lviv during the second half of the 20th and the early 21st century are examined. The emergence of artistic groups is traced, and the activities of cultural hubs in the city are outlined, in particular «Shliakh», «KUM», as well as art spaces «Three Dots», «Decima», «Dzyga», «Museum of Ideas», and «Lviv Palace of Arts». The organization of exhibition projects such as «Revival», «Interdruk», «New Proposals».

Problem Statement. The object of the study is the artistic life of Lviv in the second half of the 20th and the early 21st century, specifically the processes of formation and functioning of new artistic centers, artistic groups, and exhibition institutions of the city.

Purpose. The purpose of the research is to outline the dynamics of the development of artistic centers that significantly influenced the artistic life of the late 20th and early 21st centuries, highlighting their role in shaping innovative practices and cultural transformations.

Methods. The research examines the conceptual foundations and institutional activities of Lviv's key artistic centres — the groups «Shliakh», «KUM», and galleries «Dzyga», «Gerdan», «Museum of Ideas», «Lviv Palace of Arts» — and their contribution to the postmodern paradigm in Ukrainian fine art.

Results. The study demonstrates that Lviv artists have worked in line with contemporary trends, and since 1991, due to the expansion of international art contacts, interactions with European countries have acquired qualitatively new forms. The artistic centers and exhibition projects examined in the research significantly influenced the cultural and artistic life of Lviv.

Conclusions. The research findings demonstrate that since 1991, Lviv artists have actively engaged with international artistic discourse, fostering qualitatively new forms of cultural exchange with European institutions. The dynamics of key artistic centres — their conceptual foundations and exhibition practices — proved instrumental in shaping the postmodern paradigm within Ukrainian fine art of the late 20th — early 21st century.

Keywords: contemporary Ukrainian art, painting, drawing, graphic art, exhibition projects, creativity, artistic experiment and practice, synthesis.

Вступ. Постановка проблеми. Мистецька спадщина Львова потребує нових досліджень художніх процесів, що відбувалися наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття. Українським митцям довелося долати наслідки тривалого домінування соціалістичного реалізму, який визначав ідеологічну заангажованість мистецтва радянського періоду. В умовах незалежної України відбулося відродження художнього життя через створення нових арт-осередків, що стали важливою складовою культурно-мистецької спадщини країни. Організація творчих об'єднань цього часу постає як ключова ланка у формуванні мистецького авторитету львівських художників на європейському арт-ринку. Пошук нових форм самовираження сприяв ефективному розвитку української культури, а освоєння постмодерних течій визначило художні напрями українського мистецтва кінця ХХ — початку ХХІ століття.

Актуальність. Аналіз створення творчих осередків у Львові є особливо важливим з огляду на недостатній рівень опрацювання цієї проблематики у фаховій літературі. Огляд процесів формування мистецького середовища дає змогу окреслити роль львівської мистецької школи у розвитку українського мистецтва зазначеного періоду. Враховуючи складні політичні, історичні, культурні та економічні передумови, актуальним є вивчення творчого доробку митців та визначення їхньої позиції у становленні мистецького середовища другої половини ХХ — початку ХХІ століття. Відсутність комплексних досліджень із цієї теми підтверджує її наукову значущість і необхідність подальшого опрацювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна дослідницька база щодо вивчення мистецького середовища України другої половини ХХ — початку ХХІ століття перебуває на етапі становлення. Брак систематизованої інформації зумовлює необхідність критичного огляду наявних джерел і публікацій. Наявні матеріали здебільшого висвітлюють проблему фрагментарно, а не комплексно. У процесі написання наукової статті важливим стало використання літературних джерел, що дають комплексне уявлення про розвиток українського мистецтва кінця ХХ століття.

Зокрема, слід відзначити праці Р.М. Яціва «Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва:

Українська теоретична думка ХХ століття» [1] та «Львівська графіка 1945—1990. Традиції і новаторство» [2], у яких простежуються взаємини львівських художників із європейським мистецьким середовищем. Важливими для дослідження є також праці М. Бесаги, Г. Стельмащук, М. Вавруха, В. Бокань, О. Лагутенка, Д. Степовика, де висвітлено окремі аспекти проблеми функціонування мистецьких осередків та проаналізовано творчість львівських митців до 2000-х років. У контексті вивчення мистецтва львівського регіону особливе значення має видання М. Шевченка «Мистецька мапа України» [3], що розкриває процеси розвитку образотворчого мистецтва Львова ХХ — початку ХХІ століття та містить відомості про кілька поколінь митців, які своєю творчістю формували сучасне мистецьке середовище міста.

Складні передумови розвитку львівського мистецького середовища ґрунтовно висвітлено у праці О. Голубця «Між свободою і тоталітаризмом: мистецьке середовище Львова другої половини ХХ ст.» [4]. У виданні В.Д. Сидоренка «Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України ХХ—ХХІ століть» [5] вперше у вітчизняному мистецтвознавстві комплексно простежено розвиток візуального мистецтва протягом ХХ — початку ХХІ століття, окреслено мистецько-культурні аспекти розвитку неконформізму та його взаємодію з новітніми мистецькими парадигмами. Серед фундаментальних праць варто виокремити «Історію мистецтв», том 5, за редакцією Г.А. Скрипник [6], де розглянуто культурний простір ХХ століття, пострадянський період та одночасний розвиток різних регіональних мистецьких напрямів в Україні. Опрацювання зазначених джерел дало змогу узагальнити дані про творчість львівських художників та процес їхнього залучення до нових мистецьких осередків.

Метою дослідження є комплексний аналіз процесів формування нових мистецьких осередків у Львові другої половини ХХ — початку ХХІ століття, визначення концептуальних засад їхньої діяльності та окреслення специфіки культурно-мистецького середовища міста в умовах суспільно-політичних трансформацій пострадянського періоду й інтеграції у європейський мистецький простір.

Зв'язок із науковими чи практичними завданнями. Стаття підготовлена в контексті монографічного дослідження на тему «Станкова графіка Львова 1990—2010-х років. Постмодерні експерименти», що спрямоване на комплексне вивчення художніх процесів зазначеного періоду.

Основна частина. Від 23 квітня 1932 року у Радянській Україні, як і на всій території СРСР, було одночасно ліквідовано всі мистецькі об'єднання. Від цього моменту розпочалося насильницьке впровадження соціалістичного реалізму як єдиного офіційного напрямку мистецтва. Спілка художників стала організацією, що забезпечувала суворе дотримання вимог влади [5, с. 51, 127; 7; 8; 9, с. 8, 106; 10]. Водночас в Україні соцреалізм не набув популярності, що згодом спричинило багатовекторність розвитку українського мистецтва кінця ХХ століття. Тоталітарний режим посилювався не лише в Україні, але й у країнах Європи — Італії, Іспанії, Німеччині, де політична ідеологія дедалі глибше проникала у арт-простір [6, с. 8; 7; 8; 11; 12]. Перетворення мистецьких організацій у єдину структуру «Спілку художників» дало змогу владі повністю контролювати культурні та мистецькі процеси. У державі категорично заперечувалося існування авангардних течій. Монополістична ідеологія насаджувала соцреалізм як «єдино правильний» шлях розвитку мистецтва, застосовуючи всі можливі методи для придушення будь-яких проявів інакодумства. Соціалістичний реалізм не був суто територіальним явищем: його розгалуження простежуються і поза межами Радянського Союзу [6, с. 8; 10; 13; 15, с. 57—60].

Попри певне послаблення тоталітарного режиму, значна частина представників творчої інтелігенції опинилася за ґратами, серед них брати Богдан і Михайло Горині, Опанас Заливаха, Михайло Осадчий. Паралельно в країнах Європи мистецтво набувало нових форм та стильових напрямів, що згодом позначилося на українському художньому процесі. Нонконформізм другої половини ХХ століття помітно вплинув на мистецтво України початку ХХІ століття. Від 1960-х років в Україні набирав силу дисидентський рух, який зазнав переслідувань у 1972 році, а соціалістичний реалізм, не виправдавши себе, поступово відходив у минуле. У період «застою» початку 1980-х років суспільна та мистецька напруга досягла критичного рівня.

Постмодерні тенденції, що поширилися від кінця 1980-х років, стали реакцією на кризові ознаки світового розвитку. На противагу радянському підходу, західні митці зосереджувалися на проблемах еkleктизму, який тісно переплітався з повсякденним життям. Ідеї постмодерну віддзеркалювали моральні дилеми сучасності, а новітня міфологізація стала однією з характерних ознак переосмислення мистецького дискурсу. Наприкінці 1980-х — у 1990-х роках відбулося відродження мистецьких напрямів, втрачених у роки ізоляції, коли митці поєднували традиційні елементи з сучасними експериментами. У 1990-х роках простежується різновекторність розвитку сучасного мистецтва, що проявлялася як у стильових особливостях творів, так і в загальній динаміці художнього процесу. Мистецтво кінця ХХ століття характеризувалося естетичним сприйняттям, взаємодією національних традицій та європейських впливів. Інтеграція України у європейський культурний простір після 1991 року зумовила для митців необхідність освоєння нового досвіду, що стало поштовхом до нової хвилі розвитку національної культури та мистецтва [1; 5, с. 9—15, 36, 56, 116; 10; 14].

У цей час відбулися перші виставкові проекти: «Відродження» (м. Львів), «Імпреза» (м. Івано-Франківськ), «Презентація» (м. Хмельницький), «Хутір» (міста Київ та Львів), «ПАН-Україна» (м. Дніпропетровськ), які продемонстрували різноманітність стильових пошуків сучасного українського мистецтва. Відбулася масштабна мистецько-культурна акція «Мистецтво на зламі тисячоліття» (1998 р.), за підтримки Львівської національної академії мистецтв та Міжнародного фонду «Відродження». У її рамках проведено конференцію «Мистецтво періоду тоталітаризму в Центрально-Східній Європі з віддалі часу» та відкрито цикл виставок: «Європа, Європа...» (1994 р.), «Мистецтво і влада» (1996 р.). Ці процеси засвідчили неминучість формування якісно нової мистецької школи [5, с. 96—97; 6, с. 10; 10].

У складних політичних умовах відбувався активний пошук нових шляхів розвитку мистецтва. Об'єктом практичних експериментів художників став колір, форма та робота з різними матеріалами. Митці надавали індивідуальне трактування символам, використовуючи фотографію, кінематограф, сценографію [6, с. 124—127; 10; 13; 15, с. 141—145].

Одним із перших мистецьких угруповань в Україні стала група «Хоругви», заснована 1990 року в Тернополі. Її першим головою був художник Дмитро Стецько, а серед учасників — живописці та графіки Ігор Зілінко, Петро Мороз, Станіслав Ковальчук, Михайло Лисак, Михайло Николайчук та інші, більшість із яких у 1980-х роках зазнали репресій. Майстерні митців стали своєрідними лабораторіями для реалізації творчих задумів [16; 17, с. 64—73]. 1986 року у Львові виникло перше незалежне мистецьке угруповання «Шлях», його діяльність була спрямована на опір псевдоукраїнізації та конформізму. Художники використовували широкий спектр мистецьких напрямів і стилів. Серед учасників були Я. Шимін, А. та П. Гуменюки, М. Красник, Ю. Кох, В. Кауфман. Організація провела три виставки у Львові (1989, 1990, 1992 рр.), а також у Києві (1991 р.), Любліні та Кракові (Польща), Харкові та Івано-Франківську («Імпреза-93»). Володимир Кауфман став автором численних мистецьких акцій у Львові в 1993—1995 роках [10; 17, с. 96; 18, с. 376].

Від середини 1990-х років актуальність постмодерних напрямів поступово вичерпувалася, що зумовило пошук нових мистецьких форм. Львівські автори активно підтримували нові тенденції у створенні інсталяцій, які поширилися від кінця 1980-х років. Репрезентація візуального мистецтва в Україні внесла зміни до естетики: з одного боку відроджувалися модерністичні течії, а з іншого — популяризувалися нові художні практики [3, с. 43—44; 5, с. 122—126; 10].

Галерея «Три крапки», заснована 1988 року у Львові на вул. Коперника, стала однією з перших у місті, що репрезентувала мистецтво андеграунду. Уже 1990 року реалізовано дві масштабні акції — «Дефлорація» та «Виставка до конгресу лікарів-українців». Іншим важливим осередком стала галерея «Децима» (1993—1994 рр., пл. Ринок, м. Львів), створена Юрієм Соколовим та Вадимом Козаковим. У 1993 році проведено виставку графічних і живописних творів «Пошук примхливих зваб». У червні того ж року виникла галерея «Дзига», організована членами Студентського братства Львова [3, с. 31—32; 10]. Політичні події в Україні стали каталізатором нових форм самовираження.

Політична реформа «перебудови» М. Горбачова, лібералізація суспільного життя та владні транс-

формації спричинили появу низки мистецьких організацій. Подібно до європейського досвіду, українські митці утворювали творчі осередки, які ставали альтернативою Спілці художників України. Важливою подією стало проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року. Крах ідеологічної системи спричинив значне поживавлення мистецького життя: відкрився доступ до світових художніх здобутків, а експериментальні напрями отримали потужний імпульс для розвитку. Івано-Франківськ відзначився акцією «Імпреза» (1989 р.), яка згуртувала митців навколо ідеї національного мистецтва. У Львові 1991 року відбулося відкриття бієнале сучасного українського мистецтва «Відродження» та міжнародної виставки графіки «Інтердрук» (1990, 1992 рр.) [4; 5, с. 96, 98; 7; 8; 10; 19].

Виставкові проекти стали важливим інструментом інтеграції Львова у міжнародний культурний контекст та відновлення широких мистецьких зв'язків. «Інтердрук» 1990 року був першою виставкою графіки на території колишнього СРСР. Завдяки співпраці з художниками та культурними інституціями різних країн Український незалежний центр сучасного мистецтва та Львівський музей історії релігії організували низку мистецьких виставок. «Інтердрук'92» засвідчив широкий спектр тенденцій сучасної графіки, різноманітність стилів і технічних прийомів. Львів на виставці представляли Валерій Дем'янишин, Олег Денисенко, Іван Кравець, Володимир Пінігін, Ігор Подольчак, Євген Равський, Роман Романишин та інші митці [4, с. 72; 10].

Виставка «Відродження'91» стала важливим чинником підтримки культурних традицій та підтвердила статус Львова як мистецько-духовного центру України. Ідея проведення акції виникла в об'єднанні «Гердан» (1990 р.), а її метою була репрезентація новітньої мистецької школи скульптури, живопису та графіки українських митців і представників діаспори. Подібні мистецькі заходи розкривали творчий потенціал, необхідний для органічної інтеграції у світовий мистецький простір. Львівське постмодерністичне мистецтво поступово набувало помітності на європейських теренах. Значна частина авангардно орієнтованих митців зосередилася на абсолютизації образно-пластичних пошуків, абстрактних співвідношеннях форм та філософсько-естетичних образах. Бієнале «Відродження» засвідчило появу нових імен

у різних містах України. У Львові активну участь взяли Б. Сорока, І. Біликівський, Н. Буряк, В. Забейда, О. Коровай, Л. Лебідь-Коровай, Б. Мусієвський, М. Опанащук, Р. Романишин, які утвердили себе в ідеології нового часу [1; 10].

Виставки «Імпреза-93» (1993 р.) та «Імпреза-Графіка» (2007 р.) сформували одну з ключових складових мистецького процесу. Їхнім завданням було поєднання творчості митців старшого покоління з новою генерацією на основі впровадження нових пластичних форм. Період виставок «Імпреди» 1989—1993 років в Івано-Франківську став часом краху нав'язаної ідеології та відкриття нових перспектив для художників. Серед учасників були графіки В. Гуменний, М. Король (м. Івано-Франківськ), О. Коровай, М. Красник, Д. Маркелов, Д. Парута, Р. Романишин (м. Львів). Такі виставки мали на меті налагодження діалогу між митцями різних країн та створення арт-конфронтацій [10; 20; 21, с. 3—10]. Варто відзначити співпрацю київського угруповання «Погляд» (засноване 1987 р.) та львівського «Шлях» (1986—1993 рр.). Організація «Шлях» продовжувала політику УНУМ і активно підтримувала контакти з митцями з-за кордону. Зокрема, 1988 року вона сприяла організації персональної виставки Опанаса Заливахи. Серед учасників «Шляху» були Ю. Бойко, В. Кауфман, Г. Друль, Ю. Кох, П. та А. Гуменюки, М. Андрушук та інші [5, с. 99—100; 10; 17; 22].

Альтернативно у Львові 1988 року було створено Клуб українських митців (КУМ), що налічував 32 учасники. Його метою стала популяризація сучасного мистецтва. До складу увійшли Б. Буряк, М. Демцю, В. Іванишин, О. Коровай, Д. Парута, В. Риботицький, С. Савченко, П. Сипняк, О. Скоп, В. Федорук, М. Шимчук, Я. Юзьків, Р. Яців. Від 1991 року організація започаткувала випуск часопису «Мистецькі студії» [1; 10; 17, с. 38—52; 22, с. 97]. Учасники КУМу організували цикл виставок і мистецьких акцій, серед яких міжнародні — у Празі (1995 р.), Гданську (1998 р., спільно з одеською організацією «Човен»), Цеціні (1999 р.), Вільнюсі (2001 р.). Представники КУМу виступали співорганізаторами багатьох мистецьких заходів разом з іншими угрупованнями: перша виставка Бієнале українського образотворчого мистецтва «Львів'91 Відродження» (1991 р., Львівська картинна гале-

рея), загальноукраїнський проєкт «Мистецькі клуби України» (1996 р., Хмельницький). Спільно з мистецьким комплексом «Палац мистецтв» у Львові було розроблено концепцію Львівського осіннього салону «Високий замок». Діяльність КУМу від 1989 року спричинила якісні зміни у культурно-мистецькому житті Львова [5, с. 99—100; 10; 17; 18, с. 376; 23; 24].

1996 року у Львові було відкрито мистецький комплекс «Палац мистецтв», головним завданням якого став розвиток міжнародних контактів та налагодження взаємозв'язків між регіонами України [5, с. 101]. У цей період у місті виникає низка галерей: «Музей ідей» (1992 р.), «Дзига» (1993 р.), «Гердан» (1995 р.). Серед мистецьких угруповань особливе місце посідає об'єднання «Дзига», засноване студентськими активістами у 1993 році. Його учасники — Андрій та Петро Гуменюки, Володимир Кауфман, Євген Равський, Сергій Синіцин — активно підтримували андеграундне мистецтво. Основною метою організації стала демонстрація синтезованих видів мистецтва, а від 1990-х років «Дзига» гуртувала митців з України та Європи [10; 17, с. 22—30].

У мистецькому просторі Львова активно працювали Ігор Барабах, Володимир Богун, Ігор Дюріч, Роман Жук, Володимир Кауфман, Світлана та Ігор Копистянські, Володимир Костирко, Ігор Подольчак, Андрій Сагайдаковський, Ганна Сидоренко, Платон Сільвестров, Петро Старух, Юрій Соколов, Сергій Якунін. У літографічній майстерні творили Зеновій Кецало, Іван Крислач, Ірина Соболева та інші [2, с. 92—101; 3, с. 21—22; 10]. Загалом 1990-ті роки в історії українського мистецтва належать до постмодерної парадигми. Львівська мистецька школа, завдяки своєму географічному розташуванню, виявилася однією з найбільш наближених до європейського мистецького простору. Це забезпечило закономірний розвиток мистецтва та його органічне включення у проблематику кінця ХХ століття [3, с. 24—26; 5, с. 83; 10].

Виставка творів молодих львівських художників «Нові пропозиції» (1995 р.) стала важливим етапом у консолідації митців за віковим критерієм (до 25 років). Під час заходу було представлено твори авторів, які уособлювали новаторські тенденції у творчості. Серед активних учасників були Іванна Онуфрік, Роман Опалінський, Володимир Ста-

сенко, Ігор Романко та інші. Для порівняння, ще 1984 року у Львові відбулася «Виставка творів молодих художників Львова», де напрями діяльності митців визначалися постановою ЦК КПРС. У ній брали участь Леонід Василюк, Лариса Іськів, Григорій Кудлаєнко, Олександра Магінська-Слободюк, Богдан Мусієвський, Володимир Одрехівський, Зіновія Юзьків [10; 25; 26].

Важливим осередком комунікації між львівськими митцями стала літографічна майстерня на вул. Ю. Дрогобича, № 8 [10; 24]. Вона забезпечувала умови для виконання складних технік та друку літографії у великих форматах. Попри короткий період існування, вона стала важливим середовищем для розвитку як досвідчених, так і молодих художників. Тут працювали майстри графіки: Іван Кристал, Іван Катрушенко, Зеновій Кедало, Генрієтта Левицька, Ірина Соболева, Дмитро Гринєць, Лена Ємельянова, Ігор Завозін, Ярослав Нечай, Володимир Пінігін, Ізидор Різник. На основі техніки літографії свою творчість розпочинали Борис Дроботюк, Іван Остафійчук, Ігор Біликівський, Олег Дергачов, Сергій Іванов, Надія Каплиш, Михайло Москаль, Богдан Мусієвський, Богдан Пікулицький, Олег Тищук, Людмила Ткачук. Серед митців, які емігрували, варто згадати Христину Абрагамовську (США), Юрія Віктюка (США), Володимира Забейду (Канада), Юрія Чаришнікова (США). Деякі художники переїхали до інших міст України — Ігор Зелінко (м. Тернопіль) та Володимир Слєпченко (м. Київ) [10].

Виставка «Нові пропозиції» стала важливим етапом у становленні нової генерації львівських митців, адже вона репрезентувала новаторські пошуки молодих авторів та закріпила тенденцію до самостійного формування художніх програм поза ідеологічним контролем. У цьому контексті літографічна майстерня відіграла значну роль як комунікаційний осередок, що забезпечував технічні умови для творчих експериментів та сприяв професійному зростанню графіків. Таким чином, молодіжні виставки та діяльність майстерень у Львові не лише сприяли формуванню нової мистецької генерації, але й заклали підґрунтя для розвитку львівської мистецької школи в умовах посттоталітарних трансформацій. Вони стали платформою для поєднання традиційних технік із сучасними експериментами, що забезпечило органічне входжен-

ня львівського мистецтва у ширший національний та міжнародний контекст.

Висновки. Поширення постмодерних тенденцій від кінця 1980-х років стало переломним етапом у розвитку українського мистецтва. На противагу радянському соціалістичному реалізму перед митцями постала нова проблематика, що вимагала переосмислення змістових рамок та оновлення образної структури творів. Свобода експозицій, відкритість до авторських концепцій та врахування світового досвіду сприяли утвердженню перших ознак незалежності мистецького процесу. Кінець ХХ століття засвідчив утвердження українських митців у європейському культурному просторі. Формування незалежної Української держави стало каталізатором культурно-мистецьких процесів. Настав час, коли митці були змушені переорієнтуватися та шукати новаторські підходи до самовираження.

Поява численних організацій та арт-осередків стала закономірною реакцією на посттоталітарні трансформації. У Львові від 1990-х до початку 2000-х років активну діяльність розгорнули галереї та культурні інституції — «Гердан», «Музей Ідей», «Дзига», «Львівський палац мистецтв», а також творче об'єднання «Клуб українських митців». Динаміка суспільно-політичних змін сприяла формуванню нового мистецького простору Львова початку ХХІ століття, який поєднав традиційні засади львівської школи з актуальними постмодерними експериментами. Важливим результатом цього розвитку стало утвердження Львова як одного з провідних центрів сучасного українського мистецтва, відкритого до діалогу з європейським культурним середовищем.

1. Яців Р.М. *Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична думка ХХ століття*. Ч. 1. Львів: Львівська національна академія мистецтв; Інститут народознавства НАН України, 2012. 232 с.
2. Яців Р.М. *Львівська графіка 1945—1990. Традиції і новаторство*. Київ: Наукова думка, 2002. 120 с.
3. Шевченко М. *Мистецька мапа України*. Львів: живопис, графіка, скульптура. 1900—2008. Київ: Ювелір-прес, 2008. 269 с.
4. Голубець О.М. *Між свободою і тоталітаризмом. Мистецьке середовище Львова другої половини ХХ ст.* Львів: Академічний експрес, 2002. 176 с.
5. Сидоренко В.Д. *Візуальне мистецтво. Від авангардних зрушень до новітніх спрямувань. Розвиток*

- візуального мистецтва України ХХ—ХХІ століть. Київ: ВХ [студіо], 2008. 187 с.
6. Скрипник Г.А. *Мистецтво ХХ століття: у 5 т. Т. 5*. Київ: НАН України; ІМФЕ ім. М.Т. Рильського, 2007. 1048 с.
 7. Бадяк В. *Тоталітаризм і творчий процес: зб. наук. пр.* Львів: Львівська академія мистецтв, 1995. 100 с.
 8. Бадяк В. *У лежачих сталінщини. Нарис історії Львівської організації Спілки художників України 1939—1953 рр.* Львів: СКІМ, 2003. 204 с.
 9. Станкевич М. *Українські витинанки*. Київ: Наукова думка, 1986. 123 с.
 10. Шепеть Т.М. *Станкова графіка Львова 1990-х—2000-х років: національна специфіка та європейський контекст: дис. ... канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво»*. Львів, 2019. 335 с.
 11. Грицак Я.Й. *Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ—ХХ ст.* Київ: Генеза, 1996. 360 с.
 12. Голубець О. *Мистецтво ХХ століття: український шлях*. Львів: Колір ПРО, 2012. 200 с.
 13. Коцур А.П. *Українська державність: історія та сучасність*. Чернівці: Золоті Литаври, 2000. 350 с.
 14. *Діалог через віки. Живопис, графіка, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво (кат. вист.)*. Київ: Молода гвардія, 1988. 63 с.
 15. Іванченко Р. *Історія без міфів. Бесіди з історії Української державності*. Київ: МАУП, 2007. 624 с.
 16. *Гурт художників «Хоругви»'90: живопис, графіка, скульптура, художня фотографія (кат. вист.)*. Ред.-упоряд. В.І. Стецько. Тернопіль: Тернопільська районна друкарня, 1990. 20 с.
 17. *Задорожний О. Арт-клуб'96 (кат. вист.)*. Київ: Велта, 1996. 100 с.
 18. Бірюльов Ю. *Львівщина: історико-культурні та краєзнавчі нариси*. Львів: Центр Європи, 1998. 392 с.
 19. *Інтердрук'90: Міжнародна виставка графіки (кат. вист.)*. Львів: Львівський музей історії релігії; Український фонд культури, 1990. 128 с.
 20. *Імпреза 89. Перше міжнародне бієнале (кат. вист.)*. Івано-Франківськ: [б. в.], 1989. 20 с.
 21. Панчишин І., Панчишин М. *Імпреза-93. Третє міжнародне бієнале станкових мистецтв (кат. вист.)*. Івано-Франківськ: Відродження, 1993. 128 с.
 22. *Мистецтво Львівщини 1994 (кат. вист.)*. Львів: ЛСХУ, 1995. 10 с.
 23. *КУМ. Перша виставка (кат. вист.)*. Ред.-упоряд. О.Голубець, С.Костецький, О.Сидор, Р.Яців. Львів: Редакційно-видавничий відділ облполіграфвидаву, 1990. 32 с.
 24. *Мистецькі товариства, об'єднання, угруповання, спілки Львова 1860—1998. Матеріали до довідника*. Авт.-упоряд. О. Нога, Р. Яців. Львів: Українські технології, 1998. 122 с.
 25. *Виставка творів молодих художників Львова (кат. вист.)*. Львів: Облполіграфвидав, 1984. [б. с.].
 26. Сілезька Л. *Нові пропозиції'95 (кат. вист.)*. Львів: ІНКО, 1995. 23 с.

REFERENCES

- Yatsiv, R.M. (2012). *Ideas, meanings, interpretations of fine art: Ukrainian theoretical thought of the 20th century (Part 1)*. Lviv: Lvivska natsionalna akademiia mystetstv; Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Yatsiv, R.M. (2002). *Lviv graphics, 1945—1990. Traditions and innovation*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Shevchenko, M. (2008). *The Art Map of Ukraine. Lviv: painting, graphics, sculpture. 1900—2008*. Kyiv: Yuvellir-pres [in Ukrainian].
- Holubets, O.M. (2002). *Between freedom and totalitarianism. The art milieu of Lviv in the second half of the 20th century*. Lviv: Akademichniy ekspres [in Ukrainian].
- Sydorenko, V.D. *Visual art. From avant-garde shifts to the latest directions. Development of visual art of Ukraine in the 20th—21st centuries*. Kyiv: VKh [studio] [in Ukrainian].
- Skrypnyk, H.A. (Ed.). (2007). *Art of the 20th century: in 5 vol. (Vol. 5)*. Kyiv: NAN Ukrainy; IMFE im. M.T. Ryl'skoho [in Ukrainian].
- Badiak, V. (1995). *Totalitarianism and the creative process: collected scientific papers*. Lviv: Lvivska akademiia mystetstv [in Ukrainian].
- Badiak, V. (2003). *In the grip of Stalinism. Essay on the history of the Lviv organization of the Union of Artists of Ukraine, 1939—1953*. Lviv: SKIM [in Ukrainian].
- Stankevych, M. (1986). *Ukrainian paper cutting*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Shepet, T.M. (2019). *Lviv easel graphics of the 1990s—2000s: national specificity and European context. (Candidate's dissertation, speciality 17.00.05 Fine Arts)*. Lviv [in Ukrainian].
- Hrytsak, Ya.Y. (1996). *Essay on the history of Ukraine: the formation of the modern Ukrainian nation, 19th—20th centuries*. Kyiv: Geneza [in Ukrainian].
- Holubets, O. (2012). *Art of the twentieth century: the Ukrainian way*. Lviv: Kolir PRO [in Ukrainian].
- Kotsur, A.P. (2000). *Ukrainian statehood: history and modernity*. Chernivtsi: Zoloti Lytavry [in Ukrainian].
- (1988). *Dialogue through the centuries. Painting, graphics, sculpture, decorative arts: exhibition catalogue*. Kyiv: Moloda hvardiia [in Ukrainian].
- Ivanchenko, R. (2007). *History without myths. Conversations on the history of Ukrainian statehood*. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
- Stetsko, V.I. (Ed.). (1990). *Artists' group «Khoruhvy»'90: painting, graphics, sculpture, art photography: exhibition catalogue*. Ternopil: Ternopil'ska raionna drukarnia [in Ukrainian].
- Zadorozhnyi, O. (1996). *Art Club'96: exhibition catalogue*. Kyiv: Velta [in Ukrainian].

- Biriulov, Yu. (1998). *Lviv Region: historical, cultural and local history essays*. Lviv: Tsentr Yevropy [in Ukrainian].
- (1990). *Interdruk '90: International Exhibition of Graphics: exhibition catalogue*. Lviv: Lvivskiy muzei istorii religii; Ukrainskiy fond kultury [in Ukrainian].
- (1989). *Impreza 89. First International Biennale: exhibition catalogue*. Ivano-Frankivsk: [s. n.] [in Ukrainian].
- Panchyshyn, I., & Panchyshyn, M. (1993). *Impreza-93. Third International Biennale of Easel Arts: exhibition catalogue*. Ivano-Frankivsk: Vidrozhennia [in Ukrainian].
- (1995). *Art of Lviv Region 1994: exhibition catalogue*. Lviv: LSKhU [in Ukrainian].
- Holubets, O., Kostetskyi, S., & Yatsiv, R. (Eds.). (1990). *KUM. First Exhibition: exhibition catalogue*. Lviv: Redaktsiino-vydavnychiy viddil oblpolihrafvydav [in Ukrainian].
- Noha, O., & Yatsiv, R. (1998). *Art societies, associations, groups and unions of Lviv, 1860—1998. Reference materials*. Lviv: Ukrainski tekhnolohii [in Ukrainian].
- (1984). *Exhibition of works by young Lviv artists: exhibition catalogue*. Lviv: Oblpolihrafvydav [in Ukrainian].
- Sileska, L. (1995). *New Proposals'95: exhibition catalogue*. Lviv: Inko [in Ukrainian].

Received: 17.02.2026

Accepted: 15.03.2026

Published: 27.04.2026